

Küreselleşme, İslam ve Türkiye (II)

Emin Fuat Keyman Zaman

February 17, 2006

MÜSİAD'ın kurulması ve ülke geneline yayılması sürecine paralel olarak, 1990'lı yıllar aynı zamanda üçüncü tür bir ekonomik örgütlenmenin ortaya çıkmasına ve bu temelde gelişen bir alternatif modernite savına sahne oldu.

Bu ekonomik aktörler, şehir ya da bölgesel düzeyde örgütlenmiş "yerel" temsil eden sanayi ve işadamları dernekleri, kısaca SİAD'lardır. SİAD'lar TÜSİAD ve MÜSİAD kadar güçlü olmamakla birlikte, üç nedenle önemli ekonomik aktörler olarak görülmelidirler; (a) özellikle Anadolu'da tüm bölgeleri içerecek bir şekilde dinamik bir ekonomik yaşamı oluşturarak, ki başarılı olanları bugün "Anadolu Kaplanları" olarak nitelenmektedir, güçlü-devlet geleneğinin üzerine oturduğu etkili ve dinamik merkez, buna karşın pasif ve statik çevre (Anadolu) anlayışının meşruiyet krizini yarattılar; (b) yerel düzeyde yarattıkları ekonomik başarı öyküsüyle (özellikle Gaziantep, Konya, Kayseri, Çorum ve Denizli) Anadolu'yu az gelişmiş, geleneksel, tamamıyla tarıma dayalı ve değişime kapalı tanımlayan "orientalist bakış açısı"nın değişmesinde önemli bir rol oynadılar; ve (c) global ile yerelin farklı eklemlenme biçimleri olduğunu göstererek, yerele dönük bir muhafazakar modernite savını yaşama geçirdiler. Küreselleşmeye olumlu bakmaları, Avrupa Birliği'ne entegrasyon sürecini desteklemeleri, serbest pazar ekonomisini savunmaları ve devlet-merkezli modernleşme modelini eleştirileri bağlamında SİAD'lar TÜSİAD ve MÜSİAD'a benzemektedirler. Aynı zamanda, küçük-ve orta-ölçekli işletmeleri temsil etmeleri, üretim sektörü içinde yer almaları ve serbest pazar kuralları ile geleneksel kültürel yapıları eklemlenme girişimleri içinde de MÜSİAD'a çok benzemektedirler. Gerçekten de, SİAD'ların varlık koşulları serbest pazar kuralları ile geleneksel organik topluluk anlayışının eklemlenmesi üzerine kurulmuş yerel ekonomilerin globalleşme sürecine bağlantılıdır.

Muhafazakâr girişimcilik...

Bununla birlikte, SİAD'lar TÜSİAD ve MÜSİAD'dan dört temel yoldan ayrılırlar ve kendilerine "muhafazakar girişimcilik" taşıyıcı öznesi olma niteliğini kazandırırılar:

Hem şehir hem de bölgesel düzeylerde hareket eden SİAD'lar, çok fazla bir devlet katkısı olmadan ve ulus-devlet sınırları dışına taşmış ticaret ilişkileri içinde yerel kalkınmalarını sağlayan ekonomik bir örgütlenmeyi tanımlarlar. Bu anlamda, SİAD'lar "yerelin küreselleşmesi süreci"ni simgeleyen ve bu sürecin nasıl farklı yollar içinde çalıştığını bize gösteren aydınlatıcı örneklerdir. Bu nedenle de, SİAD'lar küreselleşmeyi hem ekonomik hem de kültürel bir süreç olarak algılayarak, globalleşmeyi kendi yerel varlıklarına ve kalkınmalarına "içsel bir olgu" olarak tanımlarlar ve kendi yerel

kültürlerinin ve geleneklerinin korunmasına olumlu katkı sağlayan bir süreç olarak ele alırlar. Tüm SİAD'lar "topluluk" (cemaatçilik) düşüncesine bireye karşı sosyolojik ve normatif öncüllük verirler ve topluluğu "organik toplumsal ve kültürel birlik" olarak tanımlarlar. Bu anlamda, SİAD'lar topluluk düzeyinde gördükleri benzerlik, aynılık ve birlik düşüncesini çoğulculuk ve bireysel farklılık düşüncesine karşı tercih ederler. Bu nedenle de, muhafazakar ve toplulukçu toplum vizyonlarını liberal bireyciliğe karşı savunurlar. SİAD'lara göre, ekonomik başarı "dinsel, etnik, aile bazında ya da geleneksel organik topluluğun korunması ve geliştirilmesine" bağlıdır. Bireyselliğin ya da bireyin yaratılması değil, organik topluluğun korunma derecesi, aynı zamanda ekonomik başarının da gerçekleşme derecesidir. Organik topluluk anlayışına verilen bu ağırlık SİAD'ları liberal modernite savında olan TÜSİAD'dan ayırır; ama organik topluluğu sadece dinsel olanla değil, aksine Güneydoğu örneğinde olduğu gibi etnik olanla, ya da geleneksel aile temelinde, ya da yerel kültürle tanımlamak SİAD'ları MÜSİAD'dan da ayırmaktadır ve onlara yerellikleri yanında ikinci bir özgünlük niteliği de kazandırmaktadır.

Üç boyutlu ilişkinin analizi

Organik topluluk üzerine yapılan bu vurgu, muhafazakar ve milliyetçi söylemlerin Anadolu'nun değişik yerlerinde niçin çok güçlü olduğuna dair bize önemli bir ipucu vermekte ve bu ideolojilerin kültürel-ekonomik temelini sağlamaktadır. Organik bir birlik olarak ahlaki ve etik topluluk ekonomik ve kültürel yerel hayatın gelişmesinin maddi temelini oluşturması, siyasi tercihlerin de muhafazakar ve milliyetçi eksende yapılmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, 1999 ve 2002 seçimlerinde MHP, HADEP ve sonrası AKP'nin aldığı oy oranları şaşırtıcı değildir. SİAD'lar muhafazakarlığın ve milliyetçiliğin yerel taşıyıcı özneleri ve güçlenen ekonomik aktörleridir.

Bu taşıyıcı özne konuları içinde, MÜSİAD'a benzer bir biçimde, "kalkınmacı-sonrası devlet" söylemine sahiptirler ve vatandaşlığı sadece haklar düzeyinde değil, devletten yerel kalkınma için "kaynak aktarımı, düzenleme ve tanıma" taleplerinde bulunma "kapasitesi" olarak tanımlarlar. Devletin yerel kalkınmaya katkıda bulunan, şeffaf, sorumlu ve müzakereci bir nitelikte işlev görmesini isteyen SİAD'lar, bireysel hak ve özgürlüklerden önce kalkınmayı ve tanınmayı talep eden vatandaşlık anlayışını yaşama geçirirler. Bu anlamda da, SİAD'lar 19 Şubat krizine çözümü makroekonomik istikrarda gören ve "üretim sektörünü böylece rehin alan" IMF'ye eleştireldirler, çözümü üretimde görürler, ve kendi vatandaşlık anlayışları temelinde devletten kalkınmacı, kapsayıcı ve empatik olmasını talep ederler. Muhafazakar modernite savı, sonuçla, krize çözümü (a) kalkınmacı-sonrası devlet, (b) yerel kalkınmanın

desteklenmesi ve (c) devletten kalkınma ve tanınma taleplerinde bulunmaya dönük vatandaşlık söylemi arasında "üç-boyutlu bir ilişki"nin kurulmasında görür.

Dinsel hareketin sosyolojisi temelinde İslami ve muhafazakar kimliğin ekonomik girişimciliğine bakmak, ve bu bakışı MÜSİAD ve SİAD'lar örneklerinde açıklamak bizi şu sonuca götürecektir: İslami kimliğin son iki on yıllardan beri süren çok-boyutlu gelişimi, yükselişi ve değişimi, ona Calvinist ya da Protestan ahlaki gibi kavramlar atfetmeden anlamamız gereken bir süreçtir. Bu süreç sosyolojik ve siyasi-ekonomik bir nitelikte olup, bize aynı zamanda Türkiye'nin değişimi

üzerine de önemli ipuçları vermektedir. Bu süreci din sosyolojisine sıkıştırmak, bir taraftan İslami kimliğin çok-boyutlu ve dinamik hareket tarzını, diğer taraftan da Türkiye'nin değişim ve dönüşümünü anlamada ciddi bir yönetsel engel oluşturmaktadır. MÜSİAD ve SİAD örnekleri, evet İslami Calvinist bir nitelikte değildir; ama dinsel sosyoloji içinde de anlayamayacağım, tam da aksine, sosyolojik ve siyasi-ekonomik çözümler kullanarak yaklaşmamız gereken çok önemli bir toplumsal hareket, kültürel kimlik ve ekonomik kalkınma sürecini bize göstermektedirler.

KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ